

FEDERAAL ONDERZOEKSPROGRAMMA DRUGS

SAMENVATTING

CRYPTODRUG

VAN HET STEEGJE NAAR HET WEB.

Belgische kopers en verkopers op drugs cryptomarkten.

Prof. dr. Charlotte Colman (Universiteit Gent (UGent), Departement Criminologie, Strafrecht & Sociaal Recht (IRCP)) - Prof. dr. Marie-Sophie Devresse (Université Catholique de Louvain (UCL), Centre de Recherche Interdisciplinaire sur la Déviance et la Pénalité (CRID&P)) - Prof. dr. Antoon Bronselaer (Universiteit Gent (UGent), Department of Telecommunications & Information Processing)

CRYPTODRUG

VAN HET STEEGJE NAAR HET WEB.

Belgische kopers en verkopers op drugs cryptomarkten.

Contract - DR/00/82

SAMENVATTING

Universiteit Gent (UGent), Departement Criminologie, Strafrecht & Sociaal Recht -The Institute for International Research on Criminal Policy (IRCP)

Coördinator: Prof. dr. Charlotte Colman

Onderzoeker: Geert Slabbekoorn

Université Catholique de Louvain (UCL), Centre de Recherche Interdisciplinaire sur la Déviance et la Pénalité (CRID&P)

Promoter: Prof. dr. Marie-Sophie Devresse

Onderzoeker: Sacha Piron

Universiteit Gent (UGent), Department of Telecommunications & Information Processing

Promoter: Prof. dr. Antoon Bronselaer

Onderzoeker: Yoram Timmerman

Onderaannemer: Dr. Tina Van Havere, Hogeschool Gent (UGent)





Uitgegeven in 2020 door het Federaal Wetenschapsbeleid (BELSPO)
WTC III
Simon Bolivarlaan 30
B-1000 Brussel
België
Tel: +32 (0)2 238 34 11 - Fax: +32 (0)2 230 59 12
<http://www.belspo.be>
<http://www.belspo.be/drugs>

Contactpersoon: Aziz NAJI
Tel: +32 (0) 2 238 36 46

Het Federaal Wetenschapsbeleid of iemand die handelt in naam van het Federaal Wetenschapsbeleid is niet verantwoordelijk voor het gebruik dat gemaakt kan worden van deze informatie. De auteurs zijn zelf verantwoordelijk voor de inhoud.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, elektronisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere wijze, zonder vermelding van de bron:

VAN HET STEEGJE NAAR HET WEB. Belgische kopers en verkopers op drugs cryptomarkten (CRYPTODRUG).
Samenvatting. Brussel: Federaal Wetenschapsbeleid 2020 – 16 p. (Federaal Onderzoeksprogramma Drugs)

1. Achtergrond

Internet en nieuwe technologieën hebben een invloed op de organisatie van ons dagelijks leven. Deze invloed speelt niet enkel binnen onze legale activiteiten, ook de illegale wereld verandert door de opkomst van deze nieuwe technologieën. Een van de criminele activiteiten die hierdoor beïnvloed wordt, is de handel in illegale drugs. Onder meer de komst van internet, sociale media en de betaling via cryptomunten hebben gezorgd voor een uitbreiding van hun speelterrein.

De illegale handel via online drugsmarkten, naast de bestaande offline drugsmarkten, kwam pas vrij recent onder de aandacht van de wetenschappelijke en beleidsmatige wereld (Martin, 2014). Deze online drugsmarkten bieden een ruim aanbod aan van, voornamelijk illegale, producten en diensten, waarvan illegale drugs een groot aandeel innemen (EMCDDA, 2017).

Online drugsmarkten kunnen opgedeeld worden in drugsmarkten op het zichtbare deel van het internet (*clear web*) en drugsmarkten op het anonieme, versleutelde onzichtbare deel van het internet (*dark web*). Het CRYPTODRUG¹-onderzoek focust enkel op wat zich afspeelt op het dark web. Dergelijke drugsmarktplaatsen op het dark web heten ook wel *cryptomarkten*, en worden gedefinieerd als “*een online forum waar goederen en diensten worden uitgewisseld tussen partijen die digitale versleuteling gebruiken om hun identiteit te beschermen.*”² (Martin, 2014, 356)

Hoewel deze markten een ongeëvenaarde gelegenheid bieden om drugsmarkten in hun totaliteit te bestuderen (Barratt & Aldridge, 2016), zijn er tot op heden geen studies die zich specifiek op Belgische cryptomarktkopers en -verkopers richten.

Het CRYPTODRUG-onderzoek wil hieraan tegemoet komen. Dit multi-methodisch, kortlopend, onderzoek, uitgevoerd door een interdisciplinair onderzoeksteam bestaande uit SSH en STEM onderzoekers werpt daarom een eerste, verkennende blik op deze wereld vanuit Belgisch perspectief.

2. Onderzoeksdoelstelling- en vragen

CRYPTODRUG heeft de volgende onderzoeksdoelstellingen:

- Het verwerven van inzicht in het aandeel en het profiel van Belgische verkopers op cryptomarkten;
- Het verkennen van de rol van cryptomarkten op individuele druggebruikerscarrières van Belgische kopers;
- Het begrijpen van ervaringen en beweegredenen van Belgische kopers omtrent het kopen op cryptomarkten;
- Het formuleren van aanbevelingen voor onderzoek, beleid, en praktijk, gebaseerd op de resultaten van CRYPTODRUG.

Deze onderzoeksdoelstellingen kunnen vertaald worden in de volgende onderzoeksvragen:

¹ Gefinancierd door het Belgian Science Policy Office (BELSPO), geleid door het Institute for International Research on Criminal Policy (IRCP), met als onderzoekspartners Université Catholique de Louvain (UCLouvain) en Hogeschool Gent (HOGENT). Coördinator: prof. dr. Charlotte Colman. Promotoren: prof. dr. Marie-Sophie Devresse en prof. dr. Antoon Bronselaer. Onderaannemer: dr. Tina Van Havere.

² Vertalingen van termen en citaten door CRYPTODRUG onderzoeksteam.

1. Wat is het aandeel en profiel van Belgische verkopers op cryptomarkten?
2. Wat is de rol van cryptomarkten op de individuele druggebruikerscarrière van Belgische kopers?
3. Wat zijn de ervaringen en beweegredenen van Belgische kopers om via cryptomarkten te kopen?
4. Wat kunnen we leren van de eerste resultaten van CRYPTODRUG?

Om deze onderzoeksvragen te beantwoorden, maken we gebruik van kwantitatieve en kwalitatieve methoden.

- Een *web scraping* van drie cryptomarkten (Dream Market, Wall Street Market, en Empire Market) van november 2018 tot november 2019;
- Een online vragenlijst, afgenomen bij personen die de afgelopen 12 maanden illegale drugs hebben gekocht via cryptomarkten, die 18 jaar of ouder zijn, en die Belg zijn of in België wonen (N = 99);
- Semi-gestructureerde interviews via versleutelde *voice calls*, versleutelde tekstberichten, of in vivo gesprekken bij een steekproef van de deelnemers aan de online vragenlijst, door (N = 10).

3. Discussie en conclusie

In dit hoofdstuk worden de voornaamste onderzoeksresultaten uit het CRYPTODRUG-onderzoek toegelicht.

A. Wat weten we over de Belgische aanbieders op cryptomarkten?

Op basis van een web scraping van drie cryptomarkten, Dream Market, Wall Street Market en Empire Market, kregen we een eerste, exploratieve, zicht op Belgische kopers op deze cryptomarkten.

1. Drughandel op cryptomarkten groeit, en Belgische verkopers wagen de sprong

Ondanks de voortdurende groei van cryptomarkten en hun snelle technologische ontwikkeling (Broséus et al., 2016), beslaat de drughandel via deze markten nog geen 1% van de mondiale drugomzet (Décary-Héту & Giommoni, 2016). Geschat wordt dat de omzet op cryptomarkten in 2016 tussen de \$170 miljoen en \$300 miljoen viel (UNODC, 2018), terwijl de drughandel wereldwijd tussen de \$426 miljard en \$652 miljard waard is (May, 2017; Kowalski et al., 2019).

De wereldwijde groei van cryptomarkten zien we ook terug in de positie van België op de onderzochte cryptomarkten, Dream Market en Wall Street Market: **transacties, aantal verkopers, en aantal producten groeiden gestaag tijdens de CRYPTODRUG observatieperiodes** (november 2018 tot november 2019). Ook de omzet van april 2019 tot november 2019 op de onderzochte cryptomarkt, Empire Market, kende eenzelfde voorzichtige groei.

In vergelijking met andere landen blijft het Belgische aandeel evenwel klein (gemiddeld minder dan 1% van het mondiale aanbod). Dit stemt overeen met de beperkte internationale literatuur over cryptomarkten in België: de schattingen voor transacties, aantal producten, en aantal verkopers lopen uiteen van rond de 0.4% (Tzanetakis, 2018) tot ongeveer 1.3% (Broséus et al., 2017) van het wereldwijde totaal. Het EMCDDA publiceerde in 2018 een onderzoek naar het aandeel van Europese verkopers op enkele cryptomarkten, en concludeerde dat waar het Verenigd Koninkrijk bijvoorbeeld €28.8 miljoen omzette en Nederland €10.3 miljoen, Belgische verkopers slechts verantwoordelijk waren voor om en nabij de €1 miljoen op jaarbasis (EMCDDA, 2018).

Ook kijkt CRYPTODRUG naar het specifieke aanbod op de cryptomarkten. **Het Belgische aanbod op Wall Street Market en Dream Market vertoont geen uitgesproken specialisatie**, want het aanbod beslaat bijna alle drugcategorieën, van ketamine tot cannabis. Met enige voorzichtigheid kunnen we wel zeggen dat het **aanbod van synthetische drugs (MDMA, amfetamine) op deze markten bovengemiddeld veel en stabiel vertegenwoordigd is**. Het Belgische aanbod op Empire Market lijkt eerder overeen te komen met het mondiale productaanbod zoals bekend uit de internationale literatuur (Paquet-Clouston et al., 2018; Soska & Christin, 2015): cannabis en cocaïne zijn op Empire Market de belangrijkste categorieën die aangeboden worden door Belgische verkopers, gevolgd door heroïne en MDMA.

2. Belgische verkopers verzenden internationaal

Cryptomarkten faciliteren drughandel over de landsgrenzen heen. Tegelijkertijd is juist het (internationaal) versturen van drugs via de reguliere post het meest kwetsbare moment in de cryptomarkt handelsketen (Décary-Héту et al., 2016).

Zoals ook bevestigd door andere onderzoeken (Broséus et al., 2016), blijkt uit CRYPTODRUG dat Belgische verkopers op Dream Market en Wall Street Market over het algemeen bereid zijn hun goederen internationaal te versturen (EU-breed of ook wereldwijd). Tegelijkertijd stellen verkopers verschillende beperkingen. Zo geven verschillende verkopers aan dat ze hun goederen niet naar bepaalde landen willen sturen: meerdere Belgische verkopers geven aan niet naar Anglo-Saksische landen te sturen, of naar Nederland. Daarnaast zijn er tijdens de CRYPTODRUG observatieperiode **meerdere verkopers geweest die ofwel op hetzelfde moment of tijdens opeenvolgende momenten hun goederen vanuit verschillende locaties verstuurd**. Zo namen wij meermaals waar dat verkopers zich van Nederland naar België verplaatsten, of ook vanuit België naar Duitsland voor het verzenden van hun drugspakketten.

In tegenstelling tot het idee van een volledig geglobaliseerde drughandel via cryptomarkten, lijkt sprake te zijn van regionalisering op basis van geografische ligging. Het niet naar bepaalde locaties willen versturen of aanpassen van verzendlocatie, lijkt een onderdeel van de preventiemethoden die verkopers toepassen. Men lijkt zich ervan bewust dat strafrechtshandhavers intensief inzetten op het monitoren van bepaalde trajecten binnen de handelsketen, waarop de verkopers proberen deze acties te omzeilen (Décary-Héту et al., 2016).

3. *België en Nederland: grenzeloze handel?*

Recent onderzoek (Colman et al., 2018) heeft aangetoond dat een nauwe band bestaat tussen de Nederlandse en Belgische drugmarkten, in het bijzonder wat betreft de productie en handel van cannabis en synthetische drugs. Deze band wordt tot op zekere hoogte onderschreven door de resultaten van CRYPTODRUG. Zoals eerder vermeld, versturen sommige Belgische verkopers hun goederen vanaf diverse locaties. Van de Belgische verkopers op Wall Street Market die hun goederen vanaf meer dan één locatie versturen, stuurt 45% goederen vanuit Nederland en België. Bijna alle Belgische verkopers op Dream Market, die hun goederen van meerdere locaties versturen, verstuurt vanuit Nederland en België.

Dit kan aangeven dat op een creatieve manier gebruikgemaakt wordt van de grens tussen België en Nederland, om strafrechtsacties te bemoeilijken. Niettemin kan dit op basis van de gehanteerde CRYPTODRUG methode niet bevestigd worden en dient dit idee door meer en andersoortig onderzoek onderzocht te worden.

4. *Richten Belgische verkopers zich ook op groothandel?*

Hoewel de meeste transacties op cryptomarkten kleine of gebruikershoeveelheden betreffen (vandaar de veelgebruikte beschrijving van cryptomarkten als een 'eBay voor drugs' e.g. Barratt, 2012), komt een substantieel deel van de omzet evenwel van groothandelstransacties (Kruithof et al., 2016; Aldridge & Décary-Héту, 2016).

De CRYPTODRUG-resultaten geven aan dat Belgische verkopers maar beperkt groothandelshoeveelheden verkopen. De resultaten tonen aan dat Belgische verkopers zelden grote hoeveelheden drugs verkopen. Niettegenstaande de hoogste individuele transactie van een Belgische verkoper €973 euro bedroeg op Empire Market, is de gemiddelde transactie €75 euro. In grote lijnen lijkt het patroon uit Kruithof et al. (2016) gerepliceerd: een substantieel deel van de *omzet*, in het geval van CRYPTODRUG ongeveer 30%, komt voort uit grotere transacties, terwijl het merendeel van de *transacties* kleiner is. Op de onderzochte cryptomarkten werden geen transacties waargenomen boven de €1.000, en meer dan 90% van de transacties had een waarde van onder de €200.

5. *Belgische migratie naar andere cryptomarkten na marktschokken*

Marktschokken bestaan in diverse vormen, waaronder interne marktschokken door *exit scams* van de administratoren van cryptomarkten, of externe schokken door acties van strafrechtshandhavers. Hoewel grootschalige (internationale) acties van strafrechtshandhavers op cryptomarkten, zoals Operatie Bayonet, op korte termijn een mogelijk effect teweegbrengen, worden de hiaten in de markt snel weer gevuld door nieuwe spelers, vaak met vernieuwde veiligheidstechnologieën (Ladegaard, 2019). Er wordt vooral een online verplaatsing- of waterbedeffect waargenomen (Décary-Héту & Giommoni, 2016); omzet en handelsvolume zijn kort na de handhavingsactie relatief snel terug op peil en groeien zoals daarvoor (EMCDDA, 2017).

Nadat Dream Market zelfstandig sloot in maart 2019, werd door het CRYPTODRUG-team op Wall Street Market dergelijke verplaatsing waargenomen. Niet alleen groeide Wall Street Market plots exponentieel sneller, ook werden enkele verkopers geïdentificeerd die mogelijkwijs van Dream Market afkomstig waren. We kunnen op basis van CRYPTODRUG deze beweging vaststellen, maar er geen conclusies aan verbinden. Meer onderzoek naar de rol en impact van markschokken, intern of extern, op het gedrag van verkopers dient gevoerd te worden.

B. Wat weten we over de Belgische kopers op cryptomarkten?

Op basis van een online vragenlijst³ (N 99) en semi-gestructureerde interviews (N 10) met Belgische cryptomarkt consumenten kregen we zicht op hun ervaringen en beweegredenen om illegale drugs aan te kopen op cryptomarkten⁴. Ook trachtten we inzicht te krijgen op de gepercipieerde rol van deze cryptomarkten op hun drugcarrière, zoals de frequentie van hun gebruik en het type drugs dat ze gebruiken.

1. *Profiel van de CRYPTODRUG respondent: Jonge, voltijds werkende mannen*

De CRYPTODRUG bestond uitsluitend uit mannen, hoofdzakelijk jonger dan 30, en die bijna allemaal werkten of studeerden. Dit komt overeen met de internationale literatuur dat stelt dat cryptomarktgebruikers in het algemeen overwegend jonge, werkende of studerende mannen zijn (Winstock et al., 2019; Van Buskirk et al., 2016; Masson & Bancroft, 2018).

2. *Druggebruikende carrière en cryptomarkten: interesse in een nieuw menu*

De resultaten van de Global Drug Survey (Winstock et al., 2016) gaven aan dat het merendeel van hun cryptomarkt respondenten recreatieve druggebruikers zijn die al eerder drugs hadden gebruikt voordat ze op cryptomarkten gingen kopen; evenwel gebruikte een deel van hen (32%) nadien een breder scala aan drugs dan voordat ze toegang kregen tot cryptomarkten. Toegang tot meer verschillende drugs lijkt zelfs een essentiële reden te zijn voor cryptomarktgebruikers om via deze markten te kopen (Barratt et al., 2016a).

De CRYPTODRUG-respondenten startten hun druggebruik veelal in hun late tienerjaren of kort nadat ze de 20 jaar werden. Het betrof dan vaak cannabis dat ze van vrienden kregen. Wanneer we focussen op het gebruik in de afgelopen 12 maanden, zien we een onderscheid in antwoord tussen de surveyrespondenten en de respondenten bevraagd tijdens de semi-gestructureerde interviews. Het grootste aantal van de geïnterviewden geeft aan dat zij ecstasy gebruiken; cannabis werd het vaakst en het meest intensief gebruikt door de surveyrespondenten. Het merendeel van alle

³ Voorafgaand benadrukken we het verkennende karakter van de onderzoeksresultaten van de online vragenlijst: het stond de 99 respondenten vrij vragen te beantwoorden of open te laten, om hen zo min mogelijk te belasten. Dit betekent dat er veel ontbrekende waarden zijn; de patronen die wij hebben waargenomen gelden dan ook slechts voor de steekproef en gelden niet voor een bredere populatie.

⁴ De resultaten worden algemeen besproken. Indien relevant, wordt een onderscheid gemaakt tussen de respondenten bevraagd in de survey en de respondenten bevraagd tijdens het semi-gestructureerde interview.

respondenten (zowel de respondenten bevroegd tijdens de survey als tijdens de interviews) is polydruggebruiker.

Het merendeel van de CRYPTODRUG-respondenten had al drugs gebruikt voordat ze via cryptomarkten iets kochten, een trend die gelijk loopt met de internationale literatuur (Bancroft & Reid, 2016; Kruithof et al, 2016; Barratt et al., 2016b; Winstock et al., 2016). De respondenten geven aan dat de **frequentie van hun druggebruik niet lijkt te stijgen** nadat men toegang krijgt tot cryptomarkten. Desalniettemin lijkt het **scala aan gebruikte drugs onder CRYPTODRUG-participanten wel omhoog te gaan** nadat ze toegang krijgen tot deze markten. Gemiddeld gebruikten de CRYPTODRUG respondenten sinds hun eerste cryptomarktaankoop 2.65 drugs die ze daarvoor nog nooit hadden gebruikt. Met andere woorden: er worden andere of nieuwe soorten illegale drugs gebruikt binnen onze steekproef, maar zowel de interviews als de survey bevestigen geen eenduidige toename van de gebruiksfrequentie.

3. Belgische kopers kopen voor persoonlijk gebruik, maar zijn bereid te delen

Het gemiddelde budget (euro) dat door de CRYPTODRUG-respondenten in de afgelopen 12 maanden op cryptomarkten is uitgegeven, is €100 tot €250. Meer dan de helft van de respondenten gaf meer uit dan €250, en 20% besteedde meer dan €1.000.

De meeste respondenten gaven aan dat ze slechts een of enkele keren via cryptomarkten hebben besteld in de afgelopen 12 maanden. Bijna alle respondenten kochten drugs via cryptomarkten (ook) **voor eigen gebruik**. Meer dan de helft gaf aan (ook) voor vrienden te kopen, en 6% kocht (ook) voor klanten. 2 van de 4 respondenten die (ook) voor klanten kochten, gaven €1.000 tot €5.000 uit in de afgelopen 12 maanden.

Gedurende de interviews gaven 9 van de 10 respondenten aan dat ze niet geneigd waren tot het commercieel doorverkopen van hun op cryptomarkten gekochte illegale drugs, zelfs al deelden ze hun drugs graag met vrienden en bekenden. Wel vonden er af en toe groepsaankopen plaats met vrienden.

De resultaten zijn vergelijkbaar met de resultaten uit internationaal onderzoek. Bijvoorbeeld Demant et al. (2018b) bestudeerden acties op Agora Market en Silk Road 2.0, en concludeerden dat cryptomarkten eerst en vooral klanten bedienden die voor zichzelf en hun sociale kring inkochten.

4. Cryptomarkten op eigen houtje ontdekken

Het starten met illegale drugs door CRYPTODRUG-respondenten ving aan in een offline setting, vooral samen met vrienden. Het kopen van drugs via cryptomarkten echter, gebeurt minder onder invloed van offline bekenden. 45% verkreeg informatie over cryptomarkten via online media op het clear web (fora), massamedia zoals kranten (17%), dark web fora (12%), en sociale media (5%).

Slechts 21% van de respondenten raakte bekend met cryptomarkten via offline vrienden.

Dit verschilt van de resultaten uit het Global Drug Survey (Winstock et al., 2019). Meer dan de helft van de respondenten gaf in deze survey aan informatie over cryptomarkten te verkrijgen via offline vrienden.

5. Weinig interesse in actieve online interactie met peers

De CRYPTODRUG-respondenten gaven aan **nauwelijks interactie** te hebben in het cryptomarkt-ecosysteem buiten de daadwerkelijke transacties om. Men neemt bijvoorbeeld niet of nauwelijks actief deel aan discussies op fora.

Volgens andere studies echter, is er veel betekenisvolle sociale activiteit buiten de transacties om (Masson & Bancroft, 2018) wat potentieel geeft voor het uitwisselen van informatie over risicobeperking en preventie. Ondanks de beperkte actieve deelname, geeft meer dan 60% van de CRYPTODRUG-respondenten wel aan dat men via dark en clear web fora schadebeperkende informatie verkrijgt.

6. Het brede en beschikbare aanbod drijft kopers naar cryptomarkten, het aanbod, de kwaliteit en de prijs houdt hen daar

Bijna alle respondenten kochten al elders drugs voordat men dat via cryptomarkten deed. Men **evalueert offline aankopen lager dan cryptomarktaankopen, maar de kloof tussen de twee lijkt niet buitengewoon groot**: 51% van de CRYPTODRUG-respondenten evalueerden hun offlineaankopen redelijk tot zeer positief; 84% zei hetzelfde over hun cryptomarktaankopen.

De belangrijkste reden om cryptomarkten te proberen, lijkt eerder het **brede aanbod** op cryptomarkten te zijn; 60% van de respondenten gaf aan dat in ieder geval een van de belangrijkste redenen om op cryptomarkten drugs te kopen het brede aanbod was. Uit de interviews bleek verder dat men meer dan eens aan cryptomarkten begon vanwege de **beschikbaarheid van stoffen die men offline moeilijk kon vinden**, zoals 2C-b of LSD.

Gevraagd naar de reden waarom ze hun aankopen op cryptomarkten bestendigen, gaf men aan dat men de kwaliteit van drugs goed vond, de prijzen beter vond dan elders (vooral voor MDMA), en dat het aanbod een blijvende factor van belang was.

Deze resultaten komen tot op zekere hoogte overeen met eerdere internationale bevindingen. De literatuur geeft aan dat men in het algemeen op cryptomarkten koopt om verschillende redenen: prijs (Ormsby, 2016), productkwaliteit (Kowalski, 2019), en aanbod (Van Hout & Bingham, 2013; Barratt et al., 2013). Het is hier van belang te weten dat 'kwaliteit' lang niet alleen maar betekent dat de drugs bovengemiddeld zuiver zijn. Men lijkt de kwaliteit van drugs te evalueren tegen de achtergrond van de ervaring, zuiverheid van de drugs, betrouwbaarheid van de verkopers, of nog anders (Bancroft & Reid, 2016).

7. De criteria om een geschikte verkoper te kiezen: ervaring, reputatie en nabijheid

Cryptomarkten met hun transparante, niettemin anonieme, structuur kunnen inzicht geven in de keuzemechanismen van drugskopers. Denk hierbij aan het verplicht achterlaten van reviews door kopers of de manier waarop verkopers hun drugs presenteren (Aldridge, 2019).

De CRYPTODRUG-respondenten kiezen hun verkopers vooral op basis van de volgende criteria: 1) het aantal succesvolle transacties van een verkopers; 2) de algemene reputatiescore van de verkoper; en

3) de inhoud van de reviews. Verder neigt men naar het kiezen van een verkoper uit hetzelfde land of dezelfde regio (België, Nederland, Duitsland).

De geïnterviewden lichten verder toe dat een professionele productbeschrijving en een specialisering wat betreft producten soms ook relevant zijn.

8. Achteloos over de risico's

Internationaal onderzoek geeft aan dat de genoemde open maar anonieme infrastructuur van cryptomarkten mogelijk bijdraagt tot een (gepercipieerde) veilige manier om drugs te kopen in vergelijking met offline markten (Aldridge et al., 2017). Kopers zijn zich ook terdege bewust van eventuele risico's, maar men schat de kansen op negatieve ervaringen op cryptomarkten lager in dan bij offline aankopen (Barratt et al., 2016; Aldridge et al., 2018).

Ook de CRYPTODRUG-respondenten hebben kennis van de verschillende risico's, maar men ervaart deze risico's als zeer beperkt. Men onderscheidt **risico's in drie categorieën: risico's vanuit cryptomarktverkopers, vanuit cryptomarkt administratoren, en vanuit strafrechtshandhaving**. De dreiging vanuit wetshandhaving wordt beschouwd als miniem: men geeft aan dat men denkt dat de Belgische politiediensten te weinig middelen hebben, en dat hun prioriteiten niet bij dit soort vergrijpen liggen. Het voornaamste risico dat men denkt te lopen, is het verliezen van geld of het niet ontvangen van een pakket met drugs. Een eenvoudige strategie die kopers toepassen om de risico's te beperken, is het kopen bij lokale (Belgische, Nederlands, Duitse) verkopers.

9. Beperkte interesse in de nieuwste ontwikkelingen in online veiligheid

Gebaseerd op eerder internationaal onderzoek, ligt het in de lijn der verwachtingen dat online veiligheid⁵ een belangrijk aandachtspunt is voor cryptomarkgebruikers (Van hout & Bingham, 2013; Gehl, 2018). Onder de CRYPTODRUG-respondenten, echter, is de aandacht voor veiligheidsmaatregelen, bijkomend aan de minimale eisen van cryptomarkten, nauwelijks aanwezig. Ook al zijn de respondenten zich er van bewust dat ze meer zouden kunnen doen om opsporing verder te bemoeilijken, men doet dit nauwelijks of niet.

Internationaal onderzoek geeft aan dat er nationale verschillen zijn tussen hoe men aankijkt tegen het toepassen van verschillende veiligheidsmaatregelen. Noord-Amerika of Oceanië, bijvoorbeeld, hebben relatief strikte grensbescherming (Barratt et al. 2014), wat ertoe bijdraagt dat cryptomarktgebruikers meer risico's waarnemen. Dit zou wellicht kunnen verklaren waarom de CRYPTODRUG-respondenten zich veiliger wanen: de Belgische grenzen zijn relatief poreus.

⁵ *Operational security*

C. Zullen cryptomarkten blijven groeien?

Sinds de opkomst van cryptomarkten wordt geschat dat de marktomvang van cryptomarkten is blijven groeien. Onder andere het gebruiksgemak, het grote aanbod, en het als laag ervaren risico, kunnen ertoe leiden dat meer en meer gebruikers cryptomarkten gaan benutten (EMCDDA, 2017). Ook grote marktschokken, zoals marktadministratoren die hun gehele gebruikersbestand oplichten of grootschalige politieacties, lijken slechts een verplaatsingseffect te sorteren.

Gevraagd of ze denken dat de recente marktschokken (het sluiten van markten of ook zwendel door administratoren op grote markten in het voorjaar van 2019) invloed hebben (gehad) op hun koopgedrag of dat zullen hebben, antwoordt het merendeel van de CRYPTODRUG-respondenten dat dit niet het geval is. 62% van de CRYPTODRUG respondenten had sinds de marktschokken opnieuw drugs gekocht via cryptomarkten; 80% gaf aan dit in de toekomst weer te gaan doen of te blijven doen. Dit bevestigen eerdere onderzoeksresultaten, hoewel onderzoek naar dit thema nog in haar kinderschoenen staat (Bhaskar et al., 2019): het afschrikkende effect van marktschokken lijkt beperkt omdat het cryptomarkt ecosysteem zich veerkrachtig opstelt na deze schokken door een snel herstel en nieuwe ontwikkelingen.

4. Aanbevelingen voor beleid, praktijk en onderzoek

CRYPTODRUG trachtte een eerste inzicht te verwerven in Belgische betrokkenheid op cryptomarkten. Deze eerste resultaten kunnen een interessante input geven voor het identificeren van aanbevelingen voor beleid, praktijk en onderzoek.

In lijn met het integraal en geïntegreerd Belgische drugsbeleid, zullen de praktijk- en beleidsaanbevelingen betrekking hebben op zowel de vraagzijde als de aanbodzijde met betrekking tot drugshandel via cryptomarkten. Deze aanbevelingen moeten niet beschouwd worden als tegenstrijdigheden, maar eerder als complementaire acties die passen binnen een integraal en geïntegreerd drugsbeleid.

Nadien worden aanbevelingen voor toekomstig onderzoek geformuleerd. Deze aanbevelingen starten van onze eigen ervaringen met het voeren van onderzoek online. Op deze manier willen we enkele aanbevelingen delen die toekomstig (Belgisch) onderzoek naar dit thema kunnen faciliteren.

Aanbevelingen met betrekking tot de aanbodzijde

1. Investeren in systematische monitoring van drugshandel via cryptomarkten.
2. Investeren in traditionele opsporing, naast online detectietechnieken en het samenstellen van multidisciplinaire onderzoeksteam
3. Verkennen van de mogelijkheden om publiek-private partnerschappen te verbeteren
 - a. De samenwerking verbeteren met post- en pakketdiensten en het monitoren van trends in verzending
4. Intensifiëren van internationale informatie-uitwisseling

5. Inzetten op het ondermijnen van het vertrouwen binnen het cryptomarkt ecosysteem
6. Inzetten op financiële onderzoeken en witwasonderzoeken naast het ontnemen van winsten die gepaard gaan met drughandel

Aanbevelingen met betrekking tot de vraagzijde

1. Intensifiëren van informatie met betrekking tot preventie en schadebeperking op online fora
 - a. Verder inzetten op het delen van schadebeperkende informatie door professionals via dark web en clear web fora.
 - b. Actief promoten van schadebeperkende informatie door verkopers en berispen van verkopers die onjuiste of misleidende informatie delen
2. Inzetten op 'Evidence-based' preventie en hulpverlening

Aanbevelingen voor onderzoek

1. Het systematische monitoren van cryptomarktactiviteiten
 - a. Het ontwikkelen van een *crawling tool*
 - b. Het voeren van multi-methodisch onderzoek op het gebied van cryptomarkten
2. Het oprichten van structurele samenwerkingsverbanden met een interdisciplinair onderzoeksteam om (systematisch) drughandel via cryptomarkten te bestuderen

Bibliografie

- Afilipoaie, A., & Shortis, P. (2018). Crypto-market enforcement – New strategy and tactics. *GDPO Situation Analysis*, 1-6.
- Aldridge, J. (2019). Does online anonymity boost illegal market trading? *Media, Culture & Society*, 41(4), 578-583.
- Aldridge, J., & Décary-Hétu, D. (2016). Hidden wholesale: the drug diffusing capacity of online drug cryptomarkets. *International Journal of Drug Policy*, 35, 7 – 15.
- Aldridge J., Stevens A., Barratt M. J. (2018). Will growth in cryptomarket drug buying increase the harms of illicit drugs? *Addiction*, 113, 789–796.
- Bancroft, A. & Reid, P. (2016). Concepts of illicit drug quality among darknet market users: purity, embodied experience, craft and chemical knowledge. *International Journal of Drug Policy*, 35, 42-49.
- Barratt, M. (2012). Silk Road: Ebay for drugs. *Addiction*, 107, 683 – 684.
- Barratt, M., Ferris, J., & Winstock, A. (2013). Use of Silk Road, the Online Drug Marketplace, in the United Kingdom, Australia, and the United States. *Addiction*, 109, 774-783.
- Barratt, M. J., Ferris, J. A., & Winstock, A. R. (2014). Use of Silk Road, the online drug marketplace, in the United Kingdom, Australia and the United States. *Addiction*, 109(5), 774-783.
- Barratt, M., Ferris, J. & Winstock, A. (2016a). Safer scoring. Cryptomarkets, social supply, and drug market violence. *International Journal of Drug Policy*, 35, 24 – 31.
- Barratt, M., Lenton, S., Maddox, A. & Allen, M. (2016b). ‘What if you live on top of a bakery and you like cakes?’ – Drug use and harm trajectories before, during and after the emergence of Silk Road. *International Journal of Drug Policy*, 35, 50 – 57.
- Barratt, M., & Aldridge, J. (2016). Everything you always wanted to know about drug cryptomarkets* (*but were afraid to ask). *International Journal of Drug Policy*, 35, 1-6.
- Bhaskar, V., Linacre, R., & Machin, S. (2019). The economic functioning of online drugs markets. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 159, 426-441.
- Broséus, J., Rhumorbarbe, D., Mireault, C., Ouellette, V., Crispino, F., & Décary-Hétu, D. (2016). Studying Illicit Drug Trafficking On Darknet Markets: Structure and Organisation From a Canadian Perspective. *Forensic Science International*, 264, 7-14.
- Broséus, J., Rhumorbarbe, D., Morelato, M., Staehli, L., & Rossy, Q. (2017). A Geographical Analysis of Trafficking On a Popular Darknet Market. *Forensic Science International*, 277, 88-102.
- Colman, C. (red.), De Middeleer, F., Spapens, A., Van Nimwegen, S., Ceulen, R., Gerbrands, S., Paoli, L., & Roevens, E. *De grens voorbij – Belgische en Nederlandse drugsmarkten in beweging*. Den Haag: Boom Criminologie, 2018.
- Décary-Hétu, D. & Giommoni, L. (2016). Do Police Crackdowns Disrupt Drug Cryptomarkets? A Longitudinal Analysis of the Effects of Operation Onymous. *Crime, Law, and Social Change*, 61, 55-75.
- Décary-Hétu, D., Paquet-Clouston, M., & Aldridge, J. (2016). Going International? Risk Taking by Cryptomarket Drug Vendors. *International Journal of Drug Policy*, 35, 69-76.
- Demant, J., Munksgaard, R., & Houborg, E. (2018b). Personal use, social supply or redistribution? Cryptomarket demand on Silk Road 2 and Agora. *Trends in Organized Crime*, 21(1), 42-61.
- Dittus, M., Wright, J., and Graham, M. (2018). Platform Criminalism. The ‘last-mile’ geography of the darknet market supply chain. *IW3C2*, 1 – 10.

- EMCDDA (2016). The internet and drug markets: shining a light on these complex and dynamic systems, EMCDDA: Insights 21, Publications Office of the European Union, Luxembourg.
- EMCDDA (2017). *Drugs and the Darknet: Perspectives for Enforcement, Research and Policy*. EMCDDA-Europol Joint Publications, Publications Office of the European Union, Luxembourg.
- EMCDDA (2018). *Belgium - Country drug report*. Publications Office of the European Union, Luxembourg.
- Gehl, R. (2018). *Weaving the dark web: legitimacy on Freenet, Tor, and I2P*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Hillebrand, J., & Burkhart, G. (2009). Bridging the science-practice gap in drug demand reduction: A European perspective. *Drugs: Education, Prevention, and Policy*, 16(6), 561 – 571.
- Kowalski, M., Hooker, C., & Barratt, M. (2019). Should We Smoke it for you As Well? An Ethnographic Analysis of a Drug Cryptomarket Environment. *International Journal of Drug Policy*.
- Kruithof, K., Aldridge, J., Décarry-Héту, D., Sim, M., Dujso, E., & Hoorens, S. (2016). *Internet-Facilitated Drugs Trade An Analysis Of The Size, Scope And The Role Of The Netherlands*. RAND Corporation.
- Ladegaard, I. (2019). Crime Displacement in Digital Drug Markets. *International Journal of Drug Policy*, 63, 113-121.
- Martin, J. (2014). *Drugs on the the dark net: How cryptomarkets are transforming the global trade in illicit drugs*. Londres, Palgrave Macmillan.
- Masson, K., & Bancroft, A. (2018). ‘Nice people doing shady things’: Drugs and the morality of exchange in the darknet cryptomarkets. *International Journal of Drug Policy*, 58, 78-84.
- May, C. (2017). *Transnational crime and the developing world*. Washington, District of Columbia: Global Financial Integrity.
- Norbutas, L. (2018). Offline Constraints in Online Drug Marketplaces: an Exploratory Analysis of a Cryptomarket Trade Network. *International Journal of Drug Policy*, 56, 92-100.
- Ormsby, E. (2016) in Mounteney, J., Oteo, A. and Griffiths, P. (2016), ‘The internet and drug markets: shining a light on these complex and dynamic systems’, The internet and drug markets (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction: Insights 21), Publications Office of the European Union, Luxembourg.
- Paquet-Clouston, M., Décarry-Héту, D., & Morselli, C. (2018). Assessing Market Competition and Vendors’ Size and Scope on Alphabay. *International Journal of Drug Policy*, 54, 87-98.
- Anderson, J., Mackinnon, D., & Pentz, M. (1996). Breadth of program and outcome effectiveness in drug abuse prevention. *American Behavioral Scientist*, 39(7), 884 – 896.
- Soska, K., & Christin, N. (2015, August). *Measuring the Longitudinal Evolution of the Online Anonymous Marketplace Ecosystem*. Paper presented at the 24th USENIX Security Symposium.
- Tzanetakis, M. (2018). Comparing Cryptomarkets For Drugs. A Characterisation of Sellers and Buyers Over Time. *International Journal of Drug Policy*, 56, 176-186.
- Tzanetakis, M., Kamphausen, G., Werse, B., & von Laufenberg, R. (2016). The transparency paradox. Building trust, resolving disputes and optimising logistics on conventional and online drugs markets. *International Journal of Drug Policy*, 35, 58-68.
- UNODC (2018). *World Drug Report 2018*. Vienna: United Nations.
- Van Buskirk, J., Roxburgh, A., Bruno, R., Naicker, S., Lenton, S., Sutherland, R., Whittaker, E., Sindicich, N., Matthews, A., Butler, K., Burns, L. (2016). Characterising dark net marketplace purchasers in a sample of regular psychostimulant users. *International Journal of Drug Policy*, 35, 32 – 37.

- Van Hout, M., & Bingham, T. (2013). 'Surfing the Silk Road': A Study of Users' Experiences. *International Journal of Drug Policy*, 24, 524-529.
- Winstock, A., Barratt, M., Ferris, J., & Maier, L. (2016). *What we learned from GDS2016 – An overview of our key findings*. Retrieved from <https://www.globaldrugsurvey.com/wp-content/uploads/2016/06/TASTER-KEY-FINDINGS-FROM-GDS2016.pdf>
- Winstock, A., Barratt, M., Maier, L., Aldridge, A., Zhuparris, A., Davies, E., Hughes, C., Johnson, M., Kowalski, M., Ferris, J. (2019). *Global Drug Survey 2019 Key Findings Report*. Consulted on 14/1/2020 through <https://www.globaldrugsurvey.com/gds-2019/>